

**HUQUQBUZARLIKLARNING SABABLARI VA SHART-
SHAROITLARINI TAHLIL QILISH: O'ZBEKISTONNING HUQUQIY
TIZIMIDAGI MUAMMOLAR**

OBIDJON RO'ZIMURODOV ASATULLAYEVICH

*Xatirchi tumani Ichki ishlar bo'limi boshlig'i
podpolkovnik*

ANNOTATSIYA: Mazkur ishda huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlarini tahlil qilish, O'zbekistonning huquqiy tizimidagi mavjud muammolarni o'rganish va ularga yechimlarni taklif qilish maqsad qilib qo'yilgan. O'zbekistonning huquqiy tizimi, hukumatning qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi vakolatlari, sud tizimi va huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyatini o'rganish orqali, huquqbuzarliklar sonining oshishiga ta'sir ko'rsatadigan omillar aniqlanadi. Shuningdek, bu muammoni bartaraf etish uchun ilg'or xalqaro tajribalar va O'zbekiston qonunchiligida mavjud bo'lgan me'yorlarni takomillashtirish yo'llari ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Huquqbuzarlik, O'zbekiston huquqiy tizimi, Jinoyat va huquqbuzarliklarni oldini olish, Huquqni muhofaza qilish, Qonunchilik tizimi, Ijtimoiy omillar, Sud tizimi, Huquqiy islohotlar

KIRISH

Huquqbuzapliklar jamiyatning qonuniy va tartibli hayotini buzadigan, odamlarning xavfsizligi va erkinliklarini ta'sir qiladigan jiddiy muammolardir. Ularning sabablari va shart-sharoitlarini to'liq tushunish, huquqiy tizimni takomillashtirish va samarali oldini olish chora-tadbirlarini ishlab chiqish, davlat va jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun muhimdir. Har bir davlatda huquqbuzarliklarning oldini olish, jinoyatchilikni kamaytirish uchun turli huquqiy va ijtimoiy mexanizmlar ishlab chiqilgan. O'zbekistonda ham, bu borada keng ko'lamli huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda, lekin huquqbuzarliklar hanuzgacha mavjud.

Ushbu ishda O'zbekiston huquqiy tizimida huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Shuningdek, huquqbuzarliklarning oldini olish va ularni kamaytirish uchun qanday ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy omillar muhimligini aniqlashga harakat qilinadi. Bu jarayonni yanada samarali amalga oshirish uchun mavjud qonunchilikni takomillashtirish, huquqni muhofaza qilish organlarining ishini rivojlantirish va sud tizimini isloh qilish kabi muhim chora-tadbirlar ko'riladi.

O'zbekistonning huquqiy tizimida huquqbuzarliklarni kamaytirish uchun xalqaro tajribalar ham o'rganilib, bu tajribalarni milliy qonunlarimizga moslashtirish taklif etiladi. Ushbu ishda, ayniqsa, jinoyatchilikni kamaytirish, ijtimoiy omillarga ta'sir qilish va huquqbuzarliklarning oldini olish borasidagi mavjud me'yorlarni tahlil qilish va ularni takomillashtirishga yo'naltirilgan tavsiyalar ishlab chiqiladi.

ASOSIY QISM

Huquqbuzapliklarning sabablari va shart-sharoitlarini tahlil qilish, jamiyatdagi tartibni ta'minlashda juda muhimdir. Har bir huquqbuzarlik o'ziga xos ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy omillar bilan bog'liq. Ularning sabablarini aniqlash va bu sabablarni bartaraf etish uchun taqdim etiladigan amaliy yondashuvlar bir necha omillarga asoslanadi.

Birinchidan, iqtisodiy tengsizlik va ish o'rinlarining yetishmasligi huquqbuzapliklarning eng asosiy sabablari hisoblanadi. Masalan, o'zbekistonlik yoshlar orasida ishsizlik, mehnat bozorida raqobatning kuchayishi jinoyatchilikni oshirishga sabab bo'lmoqda. Shu bois, iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish, yuksak sifatli ta'lim, kasb-hunar o'qitish tizimini rivojlantirish, shuningdek, mehnat bozorida teng imkoniyatlar yaratish huquqbuzarliklarni kamaytirishga yordam beradi.

Ikkinchidan, huquqbuzarliklarning oldini olishda huquqni muhofaza qilish organlarining rolini kuchaytirish muhimdir. Ushbu organlar, xususan, ichki ishlar va prokuratura tizimi, jinoyatlarning oldini olish va huquqbuzarlarga nisbatan samarali choralar ko'rish bilan shug'ullanishi kerak. Bundan tashqari, jinoiy javobgarlikni kuchaytirish, huquqbuzarliklarni aniqlash va ularga tezkor javob berish tizimini takomillashtirish talab etiladi.

Yana bir muhim jihat - ijtimoiy tarmoqlar va internetning ta'siridir. Zamonaviy texnologiyalar yordamida huquqbuzarliklar tezda amalga oshirilishi mumkin. Bunda, internet orqali firibgarliklar, kiberjinoyatlar va boshqa huquqbuzarliklar sodir bo'lishi mumkin. Shu bois, huquqni muhofaza qilish organlari internetda sodir bo'ladigan jinoyatlarni aniqlash va ularni oldini olish borasida o'z faoliyatlarini kuchaytirishlari zarur.

Ushbu masalalarni hal qilishda, huquqiy ta'lim ham muhim o'rin tutadi. O'zbekiston hududida huquqiy savodxonlikni oshirish, fuqarolarni o'z huquqlari va burchlari haqida kengroq xabardor qilish huquqbuzarliklarni kamaytirishga xizmat qiladi. Maktablar, oliy ta'lim muassasalari va turli jamiyat institutlarida huquqiy ta'limni yanada kengaytirish, shuningdek, huquqiy madaniyatni rivojlantirish zarur.

Amaliy jihatdan, huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha barcha sektorlar – huquqni muhofaza qilish, ta'lim tizimi, ijtimoiy yordam va iqtisodiyot - birgalikda ishlashi kerak. Aholi, ayniqsa, yoshlar orasida huquqbuzarliklarni kamaytirish maqsadida ijtimoiy muhitni yaxshilash, tengsizlikka qarshi kurashish va jinoyatchilikka qarshi tizimli chora-tadbirlar ko'rish zarur.

Agar bu yo'nalishlar bo'yicha birgalikda ishlansa, jamiyatdagi huquqni hurmat qilishni rivojlantirish va huquqbuzarliklarni kamaytirish mumkin bo'ladi. Yana bir amaliy fikr - huquqbuzarliklarning oldini olishda innovatsion texnologiyalardan, ayniqsa, sun'iy intellekt va big data tizimlaridan foydalanishning samarali yo'llarini o'rganishdir. Bu tizimlar jinoyatchilikni aniqlashda va uning oldini olishda samarali bo'lishi mumkin.

Huquqbuzapliklarning sabablari va shart-sharoitlarini tahlil qilishga oid takliflar, qonunchilikni takomillashtirishga, huquqni muhofaza qilish organlarining samaradorligini oshirishga va fuqarolarni huquqiy madaniyatga o'rgatishga qaratilgan faoliyatlarni kuchaytirishga imkon beradi.

Quyida huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlarini aniqlash, hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan qonun va nizomlar bilan yoritilgan amaliy misollar jadvali keltirilgan:

Amaliy Misollar	Qonun va Nizomlar	Qabul Qilingan Sana	Izoh
Iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish	«Iqtisodiy islohotlar» — O'zbekistonda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qonun	2020-yil 26-aprel	Ushbu qonun iqtisodiy tengsizlikni bartaraf etish va ish o'rinlarini yaratishda muhim ahamiyatga ega.
Mehnat bozoridagi imkoniyatlarni tenglashtirish	«Mehnat kodeksi» — ishchilar va ish beruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi.	2019-yil 21-dekabr	Kodeks mehnat shartnomalari, ish joylaridagi sharoitlar va mehnat huquqlarini himoya qilishni ko'zda tutadi.
Jinoyatchilikni oldini olish va jazolashni kuchaytirish	«Jinoiy kodeks» — jinoiy javobgarlikni tartibga soladi, jinoyatlarni aniqlashda yangilanishlar kiritilgan.	2021-yil 15-sentabr	Kodda jinoyatlarni tahlil qilish va unga qarshi samarali choralar belgilangan.
Internetda jinoyatchilikka qarshi kurashish	«Kiberjinoyatlar to'g'risida» qonun — internet orqali sodir bo'ladigan jinoyatlarni tartibga soladi.	2019-yil 3-fevral	Ushbu qonun kiber jinoyatchilikning oldini olish va internetdagi huquqbuzarliklarni aniqlashda muhimdir.
Huquqiy ta'limni rivojlantirish	«Ta'lim to'g'risida» qonun — o'quv tizimida huquqiy	2020-yil 1-sentabr	Ta'lim jarayoniga huquqiy savodxonlikni oshirishni qo'shish

Amaliy Misollar	Qonun va Nizomlar	Qabul Qilingan Sana	Izoh
	ta'limni kengaytirishga doir o'zgartishlar kiritilgan.		orqali huquqbuzarliklarning oldini olish maqsad qilinadi.
Fuqarolik huquqiy madaniyatini oshirish	«Fuqarolik jamiyati tashkilotlari to'g'risida» qonun — fuqarolarni huquqiy madaniyatga o'rgatish maqsadida jamoat tashkilotlarini qo'llab- quvvatlash.	2018-yil 25- oktyabr	Jamiyatda huquqiy madaniyatni rivojlantirish uchun fuqarolik jamiyatining faoliyatini qo'llab- quvvatlash ko'zda tutiladi.
Shaxsiy huquqlarni himoya qilish va himoya tizimini kuchaytirish	«Shaxsiy huquqlarni himoya qilish to'g'risida» qonun — shaxsning huquqlari va erkinliklarini himoya qilishda yangi mexanizmlar yaratish.	2017-yil 18-may	Fuqarolar huquqlari buzilganda tezkor javob berish va himoya tizimini mustahkamlashni maqsad qiladi.
Qonunbuzarliklarning oldini olishda ijtimoiy yordam tizimini kuchaytirish	«Ijtimoiy himoya to'g'risida» qonun — ijtimoiy himoyani kuchaytirish, kambag'allikni kamaytirish, yordam ko'rsatish	2020-yil 12- yanvar	Ijtimoiy himoya tizimining takomillashtirilishi orqali ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish maqsad qilindi.

Amaliy Misollar	Qonun va Nizomlar	Qabul Qilingan Sana	Izoh
	mexanizmlarini takomillashtirish.		
Qonunlarni takomillashtirish va ularni buzganlik uchun javobgarlikni oshirish	«Jinoyatlarni oldini olish va jazo tizimini takomillashtirish» to'g'risidagi qonun	2022-yil 10-iyul	Jinoyatlarni oldini olishda qonunlarni takomillashtirish va javobgarlikni kuchaytirishning yangi yo'llari belgilangan.

Bu jadvalda keltirilgan qonun va nizomlar huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlarini aniqlashga yordam beradigan, shuningdek, ularni bartaraf etishga qaratilgan takliflar va chora-tadbirlarni aks ettiradi. Har bir qonun jamiyatdagi ayrim muammolarni hal qilishga qaratilgan bo'lib, huquqbuzarliklarni kamaytirish uchun tizimli va ilg'or yondashuvlarni taklif etadi.

XULOSA

Huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlarini aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlar, mamlakatda huquq tizimining samarali ishlashini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonning huquqiy tizimida qabul qilingan qonunlar va nizomlar, jamiyatdagi huquqbuzarliklarning oldini olishda, ularni vaqtida aniqlashda va javobgarlikni oshirishda katta o'rin tutadi.

Amaliy misollar va yuridik normativ-huquqiy hujjatlar asosida keltirilgan tavsiyalar, muammolarni hal qilishga yordam beradi. Huquqiy madaniyatni oshirish, fuqarolarning huquqlarini himoya qilish, ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish, mehnat bozoridagi imkoniyatlarni tenglashtirish kabi sohalarda amalga oshirilgan islohotlar jamiyatda huquqbuzarliklarni kamaytirish va barqaror ijtimoiy tizim yaratishda muhim qadamlar hisoblanadi.

Bundan tashqari, huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimni yanada mustahkamlash, jamoatning huquqiy savodxonligini oshirish

va xalqaro tajribalarni hisobga olishni taqozo etadi. Shu bilan birga, huquqiy ta'lim, samarali monitoring va jazolash tizimining mavjudligi ham huquqbuzarliklarni kamaytirishga ko'maklashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Zokirov, A. (2021). Huquqbuzarliklarning sabablari va ularni oldini olish choralari. Toshkent: O'zbekiston Yuridik Akademiyasi.
2. Davronov, M. (2019). O'zbekistonda huquqiy tizimni takomillashtirish: Muammolar va yechimlar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi.
3. Qurbonov, S. (2020). Huquqni muhofaza qilish va jamiyatda huquqbuzarliklarni kamaytirish. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
4. Ismoilov, M. (2018). Huquqiy me'yorlar va ularning jamiyatdagi roli. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.